

СЛОБОДАН ПЕНЕЗИЋ*

ЈП Службени гласник Републике Србије
Београд

УДК 321.7(73):315.7

Монографска студија

Примљен: 11.09.2016

Одобрен: 20.10.2016

Страна: 141-167

ОБЛИЦИ ДЕМОКРАТИЈЕ И ОПРАВДАНОСТ ТЕЗЕ О КУЛТУРОЛОШКОМ РАТУ У САД

Сажетак: С намером да испита да ли постоје аргументи за то да Сједињене Америчке Државе назовемо представничком демократијом, аутор анализира неколико аспеката који помажу да се објективно сагледа стање у тамошњем друштву у последњих неколико деценија. Узимајући у фокус државу која се углавном доживљава као пример развијеног демократског уређења, поставља се питање остваривости основних претпоставки демократије и тако испитује и сама природа представничке демократије. С тим циљем тумаче се појединачни проблеми и однос власти према плурализму интереса и мишљења у друштву, односно питањима од виталног значаја за живот грађана.

То води анализи социокултуролошког контекста у оквиру којег постоје разлике међу грађанима САД и испитивању оправданости тезе о постојању „културолошког рата“. Реч је о разматрању тога да ли је реч о америчкој стварности или разликама формулисаним према важним социокултуролошким питањима које пре свега постоје унутар интересно оријентисаних елита, а које их по потреби подстичу, посебно током политичких кампања. Унутар анализираних аспеката, као најважнији се тумачи однос утицаја економских и културолошких фактора, закључујући да културолошки ипак нису потиснули економске, већ да је реч о коегзистенцији. Закључак до којег се долази указује на нужност реформи, које морају бити спроведене упоредо с едукацијом грађана и изменом улоге других важних актера.

Кључне речи: представничка демократија, америчко друштво, политички систем, културолошки рат, људска права, избори, политичке кампање

Уводне напомене

Овај текст је тематски усмерен ка питању - да ли Сједињене Америчке Државе можемо аргументовано окарактерисати (и ако можемо, у којој је то мери) као истинску представничку демократију, која у складу са својим изворним претпоставкама подразумева систем утемељен пре свега на поштовању принципа једнакости свих грађана?

* penezicslobodan@gmail.com, +381-64-44-98-441

Представничка демократија, наиме, подразумева могућност да грађани кроз демократске изборе бирају своје репрезенте који у њихово име и заступајући њихове интересе, уколико дођу на власт, доносе одлуке и креирају одређену политику. Она стога у основи има механизме који утичу на то да се одлуке не доносе непосредно, већ да то чине изабрани представници, а самим тим као обавезне елементе подразумева и политички плурализам и једнако право гласа.

Наиме, у САД које према бројним мишљењима представљају модел развијеног и демократски уређеног друштва, у последње две деценије све је израженија дебата око тога да ли се на основу анализе појединих теоријских претпоставки с једне стране и рефлексија америчких искустава с друге, на то питање може понудити потврдан одговор - односно да ли је плурализам мишљења унутар друштва адекватно представљен кроз постојећи политички систем и деловање изабраних власти. То уједно отвара и питање остваривости основних претпоставки демократије кроз моделе репрезентације, односно меру њихове реализације у стварност, и води и темељном преиспитивању природе представничке демократије.

Амбиције овог текста далеко су од претензија да се понуди коначан одговор на то питање, већ су уоквирене жељом да се на овом, чини се и те како подесном примеру, покушају омеђити поједини, према мом суду, суштински аспекти кроз које се може размишљати на ту тему. Дакле, одговор на то питање налази се у основи потребе да се испита све што знамо о појединачним политичким проблемима и томе како власт реагује на плурализам интереса и мишљења у друштву, кад је реч о питањима која су у средишту интересовања и живота грађана.

Потрага за одговором стога мора водити ка анализи социокултуролошког контекста у оквиру којег долази до поларизације. То значи и испитавање (не)оправданости тезе о постојању „културолошког рата“ у САД, односно разматрање тога да ли се може констатовати да је реч о друштвеној стварности или су пак у питању разлике формулисане према важним социокултуролошким питањима које пре свега постоје унутар интересно оријентисаних политичких елита, које их по потреби (посебно током предизборних кампања) акцентују кроз агенде такмаца у предизборним тркама, зарад политичког профита.

Посебан фокус у тексту је стога на кампањи за председничке изборе у САД 2008, јер је из садашње позиције могуће доста лакше и веродостојније ретроспективно уоквирити тадашња збивања. С обзиром на лично присуство на појединим догађајима, текст је уједно и репортерски покушај да се укаже на расположење које је пратило тај, према мом суду, илустративан случај. Посебно из разлога што је у сусрет тим изборима расположење америчког јавног мњења било изразито подељено на оне који су изузетно негативно гледали на власт кабинета Џорџа Буша јуниора (*George W. Bush*) и оне који су с једнако негативним емоцијама видели долазак на место председника Барака Обаме (*Barack H. Obama*), односно промена које је његов долазак симболизовао и

агенде коју је он заговарао. Све то због тога што је у таквој атмосфери, у добром делу САД, а чини се и још више изван граница САД, Обамина каснији тријумф доживљен и као својеврсни месијански догађај који ће, како се сматрало, глобално најбоље променити ствари. Део текста је стога посвећен и председничким дебатама, односно ономе шта су тадашњи председнички кандидати две најутицајније политичке партије - Барак Обама, демократа, и Џон Меккејн (*John S. McCain*), републиканац, најављивали, с жељом да на тај начин акценујемо и неколико тема у кампањама, око који су се и гласачи опредељивали.

Последице таквих разлика, кроз својеврсна поларизована сочива, могли су се видети и у периоду након тих избора (али и данас), а кроз, примера ради, манифестације десно оријентисаног покрета „Бостонска чајанка“ или пак кроз левичарски оријентисане захтеве које истичу припадници покрета „Окупирајмо Волстрит“. Кроз питања која су доминирала у тадашњим кампањама, а која ће кроз сличне дискурсе вероватно уоквирити и већину предстојећих, настојаћемо указати на корпус тема и питања око којих се посебно у последње две деценије настоје привући гласачи, а која су очигледно и извориште разлика у друштву.

То је уједно и примарни фокус који би требало да креира контекст на основу којег се може анализирати наведено истраживачко питање. Наиме, тематски ћемо настојати да узмемо у обзир три конкретна аспекта или три изазова који се наслањају један на други, а који стоје пред актуелним моделом демократског уређења у САД. Реч је, најпре, о већ дуго времена актуелној дебати која постоји око питања - до које мере постоји сагласност или расцеп унутар америчког друштва по питању основних вредности које су изворно дефинисане и у правним оквирима (попут принципа равноправности), а чија се рефлексја може пратити кроз питања попут религије, морала или сексуалности – оних која су уједно и теме око којих политички кандидати формирају своје кампање и излажу своје агенде. Друга тема је питање природе политичког поља у САД (с нагласком на изборни систем), односно то да ли оно на прави начин репрезентује и омогућава равноправну заступљеност интереса свих грађана, с обзиром на све гласније примедбе да су неопходне корените промене. И коначно, тема ће бити и основна обележја система власти који би морала утицати на то да се обезбеди очување утемељених у тамошњем демократском уређењу и самом правно-политичком систему.

У циљу потпуног осветљавања контекста, нужним сматрам разматрати и однос важности утицаја културолошких тема спрам важности економских интереса, који прожима сва три наведена аспекта. То заправо јесте питање снаге утицаја или бар давања приоритета једној или другој теми (културолошки или економски фактори) у процесу доношења политичких одлука. Самим тим и у начину на који се опредељују бирачи. Указивање на наведене аспекте, кроз практичне примере и релевантне теоријске позиције, могло би, према мом суду, бар имплицитно понудити и одговор у вези с дефинисаним истраживачким питањем.

Културолошки рат: поводи, размере и последице

Позната парадигма америчког „мелтинг пота“ у најједноставнијем тумачењу представља сликовиту метафору креирану на основу искустава асимилације досељеника у америчко друштво и тамошњи систем у целини. Она подразумева својеврсни хомогенизацијски процес који у својој основи има норму по којој је сваки досељеник морао да се одвоји од свог традиционалног наслеђа и прихвати правила и оквири доминантне културе, док су њихове партикуларне културолошке специфичности истовремено интегрисане у систем. Данас су, међутим, све чешћи примери, а самим тим и оцене стручне јавности, који говоре у прилог тези о престанку функционисања тог модела.

Вил Кимлика (*Will Kymlicka*) констатује да је актуелна политика САД, које су наводно прототип неутралне државе, таква да подразумева сваколики примат енглеског језика. Он констатује да то потврђује и законска обавеза деце да уче енглески језик у школама, као и то што је знање језика и законски услов за имигранте преко 50 година старости за стицање америчког држављанства и услов за запошљавање, јер је доминација енглеског језика стратешки и била на уму власти током пријема појединих држава у оквири федерације, када се циљано тежило томе да се обезбеди доминација англофоних грађана у оквиру сваке државе (Kymlicka и Kymlicka & Opalski, 2002). Овако креиране норме и оквири су изузетно важни, подсећа Кимлика, наглашавајући да да су они чврсто међусобно повезани и заједно обликују саму структуру америчке државе, креирајући тако и механизам за развој и напредак или пак назадовање одређене групе и појединаца. Он сматра да су „америчке власти тако смишљено промовисале интеграцију појединаца и група у такве друштвено-културне оквири, охрабривши грађане да своје планове и живот вежу за учешће у заједничким институцијама које функционишу на енглеском језику“ (Kymlicka и Kymlicka & Opalski, 2002: 31). На овом месту би можда било упутно подсетити и на Антонија Грамшија (*Antonio Gramsci*) који је креирајући своје објашњење успостављања и одржања власти кроз културолошку хегемонију на уму, чини се, имао управо такав вид успостављања доминације над појединцима и групама.¹ Кимлика, пак, наводи и размишљања Мајкла Волзера (*Michael Walzer*), који при свом дефинисању две форме либерализма први модел „тврдог“ либерализма осликава примером САД, наглашавајући да либерализам укључује „јасан раскид између државе и националности“ и подсећа да је баш на примеру САД очигледно да либерална држава егзистира изнад свих посебних група, одбијајући да прихвати или подржи њихов засебан начин живота или да се активно заинтересује за њихове друштвене репродукције - Волзер, дакле, констатује да је држава неутрална у односу на специфичности тих група и запажа да је најјаснији пример такве неутралности либералне државе јесу САД (Prema Kymlicka и Kymlicka&Opalski 2002: 30 - 31).

¹ Грамши је писао о томе како класа у друштву остварује доминацију, уз помоћ тзв. културне хегемоније, односно тако што организује и спроводи моћ стечену кроз механизме потчињавања и вољно пристајање потчињених, у чему јој помажу формације у оквиру којих делују и медији, религија, образовни систем...

Бројни су, међутим, браниоци строгих либералистичких погледа по питању односа државе према правима посебних група. Слободан Дивјак (2006) тако сматра да баш таква културна неутралност америчког државно-политичког идентитета омогућава да једнакост буде гарантована свима и да ће само тако тамошње друштво и систем, држећи се познатих установљених принципа цивилне религије, моћи одолети појединачним разликама које егзистирају унутар друштва - све то из разлога што, како оцењује, баш те разлике могу довести у питање идентитет, поредак и функционисање државе. Он стога закључује да „амерички национални идентитет стоји или пада зависно од тога да ли стоји или пада тзв. амерички кредо (136). Дивјак, наиме, наглашава да је најбољи залог безбедне америчке будућности „одржавање система у којем ће државно-политички идентитет, издвојен од партикуларних идентитета група, бити основ за одржање равнотеже између тих различитих идентитета“ (168).

Да би неко данас могао постати грађанин САД, са свим припадајућим правима и обавезама, не мора имати неки посебну културолошку позадину (премда се на поједине ипак не гледа благонаклоно), већ се „мора обавезати на приврженост идејама слободе, једнакости и републиканизма, инкорпорираним у тзв. амерички кредо“, о чему такође пише Дивјак, који подсећа да то подразумева индиферентност политичког система у односу на културолошки контекст. Никола Бељинац, пак, корисно подсећа (2009) на Ејми Гатман (*Amy Gutmann*), која се пита - да ли грађани различитих идентитета могу да буду представљени као једнаки ако институције не признају њихове посебне идентитете, него само њихове опште интересе у оквиру грађанских и политичких слобода? Наиме, она истиче да је одговор на то питање увек исти и да је „уколико желимо да говоримо о истинској равноправности свих чланова политичке заједнице, неопходно јавно признање њихових партикуларних идентитета, јер културни контекст представља домен примарних добара свих људи“ (Према Бељинац, 2009: 38).

Након II светског рата, у америчком друштву се догодила очигледна класна ерозија, док је тешко побројати и само оне познатије примере утицаја расне сегрегације. Кимлика такође подсећа и на специфичност случаја Афроамериканаца у САД који нису добровољно дошли тамо, па их као такве и није могуће посматрати као имигранте, али и на то да се они, с друге стране, не могу посматрати ни као национална мањина, јер између њих не постоји довољно заједничких културолошких специфичности (Kumlicka и Kumlicka & Opalski, 2002: 64-66). Треба подсетити и да су својевремено америчке власти намеравале да се на југу креира држава Афроамериканаца, што се ипак није догодило, јер су их власти касније „стратешки“ раселиле по читавој земљи како ни у једној не би били у већини. Сличан пример, тачније пример мотивисан истим циљем, виђен је и код расељавања америчких Индијанаца у Оклахоми, која је првобитно требало да буде искључиво њихова територија, али је и та држава потом ипак отворена за досељавање осталог становништва, а они су потиснути у резервате.

Јово Бакић (2010, став 1) наводи да је „афроамеричко становништво у САД у ропском статусу живело до 1865, а право гласа добило је 1960, док су

Азијати били без права гласа до 1945, те да данас Афроамериканци чине око 13 одсто становништва, а 7,5 одсто чланова Конгреса; Хиспаноамериканца има чак 15 одсто, а шест одсто је у саставу Конгреса. Индијанаца у Конгресу тренутно нема, а упркос системском истребљењу чине 1,2 одсто становништва; док белци којих је 66 одсто чине 84 одсто представника у Конгресу². Одлука о раздвајању деце у јавним школама, према њиховој боји коже, донета је 1896. противно важећим правним оквирима САД и тек 1954, након спора „Браун против Одбора за образовање”, Врховни суд ју је прогласио неуставном, оборивши систем одвојених установа за образовање црначког и белачког становништва, а тај нови модел расне правде дефинисан је као „закон слеп за боју коже”, заменивши дотадашњи „једнак третман”.²

САД су се посебно након 60-их година XX века суочавале са захтевима различитих етничких (и других) група које су након периода сопствене еманципације тражиле одређена права. Домети њихових захтева су, чини се, ипак лимитираних амбиција, јер се већина задовољава тиме да остане у унутар друштвено-политичких оквира САД, уз гаранцију поштовања одређених права, покушавајући „у ходу“ да прошири опсег тих својих права. Део објашењења лежи и у познатој типологији коју је Хоровиц (*Donald L. Horowitz*) креирао покушавши да укаже на околности под којима се одређене групе решавају да истакну своје захтеве за већом аутономијом или пак сецесијом. У тој типологији, амерички модел је, чини се, сличан оном који он описује примером Баска у Шпанији, по којем се развијене групе у развијеним регионима и поред осећања неправде, ретко одлучују да истакну такве захтеве, услед прорачуна губитака и добитака пре свега у економском смислу (1985: Поглавље VI).

Ајрис Марион Јанг (*Iris Marion Young*) с правом ипак истиче да анализа демократије у мултикултуралним друштвима мора подразумевати и анализу постојања укључености и утицаја свих група и појединаца у политичке процесе, јер процеси избора и доношења политичких одлука често маргинализују индивидуалце и читаве групе, из разлога што су норме и оквири кроз које се ти процеси реализују наклоњенији одређеним групама. Анализирајући примере угњетавања одређених група у САД, она критикује и сам концепт грађанске јавности и наглашава да се морају у виду имати и остале групе са специфичним обележјима попут старијих и особа са хендикепом, али и хомосексуалци или жене (2002: 32). Бројни су и други аутори који у том духу указују на кључне теоријске и практичне проблеме демократије данас, као што су природа држављанства и облици неједнакости, односно ексклузија појединих грађана на основу сиромаштва, пола или културних разлика, и наглашавају да је „неопходно оживети политичку дебату која би поново вратила у епицентар интересовања политичких елита гарантовање једнаких права свих грађана и квалитетнији систем репрезентације кроз облике вршења власти“ (Carter & Stokes, 2002: Poglavlje I). Гудин (*Robert E. Goodin*) на темељу таквих размишљања такође истиче да је неопходна одређена допуна кроз концепт „унутраш-

² Погледати страницу:

http://americanhistory.about.com/od/supremecourtcases/p/brown_v_board.htm

ње рефлексивности и емпатије унутар друштвених процеса, што подстиче рефлексивност појединачних мишљења и интереса у оквирима демократског уређења и система власти“ (2005: 224).

Питање оправданости тезе о постојању „културолошког рата“ унутар америчког друштва у оквирима тамошњег модела демократског уређења стога далеко надилази оквире познате дебате о потреби признавања партикуларних идентитета с једне, односно (не)оправданости захтева које истичу заговорници мултикултурализма с друге стране. Наиме, усеци различитости и подела унутар америчког друштва очигледно не прате строго поделе које постоје међу различитим етничким групацијама, националним мањинама или другим групама у друштву, већ њихова специфичност лежи у томе што су свепожимајући и уједно у директној вези с делањем политичких и бизнис елита, које неретко свесно манипулишу разликама које неспорно постоје међу њима. Дакле, ту су поред питања особености појединачних култура и група у игри и бројни други елементи попут обележја и степена развијености политичке културе у тамошњем друштву, социјалних разлика узрокованих економским фактором или саме историјске генезе развоја демократије и принципа заштите људских права у САД.

Међу бројним одређењима појма политичке културе за контекст у којем се покушава сагледати ова тема можда је најкорисније навести оно које дају Олмонд и Верба (*Gabriel A. Almond & Sidney Verba*), који тај појам одређују (1963: 11-18) у односу према одређеним политичким оријентацијама, односно у погледу ставова грађана према политичком систему и његовим целинама, али и њиховим ставовима по питању позиције и улоге у систему - политичка култура тако, у том тумачењу, представља суму политичких уверења и ставова према државним институцијама, укључујући и њих као актере.

Америчко друштво и поларизација

Мијат Дамјановић (2011) подсећа на Токвилову импресионираност „садржајем и квалитетима америчког цивилног друштва, богатим примерима грађанске асоцијативности и посвећености јавним стварима и јавним добрима, независно од познатих, пратећих и узнемиравајућих социјалних ексклузивности, у чему је видео залог за заштиту демократских тековина“ (330). Милан Подунавац (2010) у једном од својих радова, пак, напомиње да је борба за грађанство у САД борба не само за укључивање у јавно поље, већ пре свега настојање да се уклоне баријере јавног признања, пре него да се истакну аспирације на грађанску партиципацију. Пишући о традицији демократских принципа у америчком случају, Мајкл Мезеј (*Michael Mezey*) примећује да је у САД свакодневна појава позивање на демократско наслеђе и традицију, без обзира да ли је реч о политичким лидерима или учитељима у школама, што може говорити о дубини демократских корена у друштву, институцијама власти и политичкој култури уопште. Наиме, принцип да већина одлучује је присутан у свим облицима тамошњег друштвеног понашања, а снага тог принципа огра-

ничена је једино у погледу неопходне заштите права мањина, па Мезеј закључује да „треба имати на уму да данашња демократска већина не може учинити ништа да спречи данашњу мањину да већ сутра постане већина“ (2008: 1).

Данашње америчко друштво, пише међутим Дворкин (*Ronald M. Dworkin*) прожето је и неслагањем у погледу готово свих политичких питања - од тероризма, преко друштвене правде, религије и судства, па до саме природе демократије. Он суштински проблем ипак види у томе што „више није реч о једноставном грађанском неслагању, већ облицима својеврсног рата“ (2008: 1). Пратећи хронолошки развој повода за оправданост тезе о постојању „културолошког рата“, Морис Фјорина (*Morris P. Fiorina*) подсећа (2004) на део говора Патрика Бјукенена (*Patrick J. Buchanan*), некад истакнутог републиканца, а потом и независног председничког кандидата, који је 1992. говорио о томе да је након периода „хладног рата“ уследио период „културолошког рата“. Од тог тренутка су и дискусије о постојању „културолошког рата“ у САД посебно актуелизоване.

Сенатор Данијел Патрик Мојнихан (*Daniel P. Moynihan*) својевремено је изјављивао да сви имају право на своје виђење ствари и тако мотивисане изјаве, али не и на своје чињенице (Према Bartels, 2012). Ненад Кеџмановић у том духу подсећа да Сартори зато поставља „јасан услов разграничења практиковања и злоупотребе демократије, истичући да демократија постоји када постоји отворено друштво у ком је однос између оних који владају и оних којима се влада, прелиминарно схваћен у смислу да је држава сервис грађана, а не грађани у служби државе, јер власт постоји због народа а не обрнуто“ (2011: 33). Мезеј (2008) такође закључује да ниво развијености репрезентативне демократије зависи од природе односа политичких представника и грађана. Наиме, он је мишљења да ако се истиче да представнички систем треба посматрати као изразито демократски, онда и решавање питања народног суверенитета мора бити приоритет. Он се стога пита – како се онда може рећи да су грађани ти који управљају, ако то заправо чине њихови политички представници? Као полазну тачку ка анализи, он види одређење тога у којој мери грађани могу да контролишу поступке својих представника, чији примарни задатак треба да буде заступање интереса грађана који су их изабрали.

Грађани очекују да власти штите њихове интересе и права и решавају проблеме, али они, утисак је, мало обраћају пажњу на саму суштину рада одређених институција и природу појединачних решења. То свакако није амерички ексклузивитет. Однос између власти и грађана често је тешко сагледати, а јавност је често неинформисана и незаинтересована за одлуке својих политичких представника, док се политичке елите тек у тренуцима када је у питању њихов реизбор значајније интересују за мишљење бираче, што онда није мотивисано жељом да се њихови интереси штите на адекватан начин, већ амбицијом усмереној ка томе да сачувају позиције у власти. Све наведено констатује и Мезеј, који напомиње да основна примедба јавности према својим представницима и институцијама јесте да су „спори и неефикасни, често некомпетентни и подложни корупцији, те да би зато требало мењати процедуре и систем по

којима функционишу најважније политичке институције као што је нпр. Сенат“ (2008: 192).

Све појединачне разлике које се рефлектују у друштвеном пољу и рађају конфликт и дају повод размишљању о оправданости тезе о постојању „културолошког рата“, па Ерик Фонер (*Eric Foner*) напомиње да питање постојања културолошких разлика, односно различитог третмана појединих група и поједница стога „није трансисторијска појава, већ производ одређених околности“ (1994: 67). Суштинско, према мом суду, стога није питање постојања разлика, већ њихове дубине и изворишта, односно тога да ли се услед неспорних разлика међу групама и појединцима рађа конфликт који се рефлектује и на власт која у складу с тим разликама формулише своју политику и оквире понашања или је окидач управо у рукама елита које разлике и жељу за остварењем интереса пројектују кроз друштвено-политичке процесе на друштво, инструментализујући их како би освојили што већи број присталица?

Деценија кулминације

Приказујући поларизацију током избора 2004, Дворкин подвојености у америчком друштву осликава поделом на плаву (демократску) и црвену (републиканску) културу. Поларизација коју скицира црвено-плавим односом на мапи између освојених држава од стране једне или друге партије, према њему јесте и линија друштвено-политичког расцепа. Он се с стога правом пита „да ли унутар америчког друштва постоји некакав заједнички именитељ и да ли је демократија уопште и у каквом облику могућа у таквим околностима?“ (2006: 10).

Џејмс Шефилд (*James Sheffield*) запажа (2009) да у свакој политичкој кампањи кандидати говоре против политичких институција како би на крају постали њихови чланови. Он подсећа на то да су у случају САД видљиви облици и ефекти независног понашања политичара, с обзиром на то да је једна од основних карактеристика америчке политике - компромис, односно прихватање најбољег могућег решења. Он, међутим, оцењује да су тамошње политичке елите под довољним утицајем својих партија, који се рефлектује и на административне одлуке, а то ојачава основаност тезе да баш они узрокују тзв. културолошки рат, с обзиром на идеолошке разлике и утицај у процесу доношења одлука. Наиме, он сматра да те елите ипак инсистирају на „нашем“ решењу као најбољем и следе оквира тзв. партијског пуританизма, па отуд и теза да културолошки рат долази због утицаја политичких елита.

У сусрет изборима 2008. у САД, атмосфера је доминатно била уоквирена питањима ангажованости војних трупа САД широм света и економије, док су се политичке елите делиле и око питања која нису толико била пред очима јавности. У председничким дебатама кандидатима су стога упућивана питања оријентисана ка економији и учешћу трупа у Ираку и Авганистану, док су агенда и медијски наступи кандидата били фокусирани на теме проблема здравственог осигурања, образовања или неопходности постизања енергетске

независности као предусловима за превазилажење економске кризе. Једна од тема коју су, пак, републиканци потенцирали била је и Обамина биографија, као покушај да се он дикредитује као недовољно добар Американац, па је довођено у питање чак и то које је вере.

Обама је прозиван и за велика новчана средства потрошена током кампање. Финансирање председничких кандидата у Америци је иначе дефинисано тако да се могу добити конкретна (истина лимитирана) новчана средства за ту сврху или се та могућност може одбацити, а кандидат се у том случају може окренути прикупљању средстава кроз донације. За разлику од Мекејна, Обама се определио за другу опцију. Према већини података, за његову кампању потрошено је чак око 800 милиона долара, а 88 одсто средстава прикупљено је од тзв. малих донација, што су поједини политиколози и социолози касније истицали као потврду тога да не побеђују увек најбогатији. На овом месту, поставља се међутим и питање да ли су у предности они који су већ на функцији? Наиме, демократе су срачунато истицале да су Буш јуниор и његов кабинет највећи кривци за економску кризу, док је Мекејн стога покушавао да се дистанцира од Буша јуниора и његове политике. Популарност Републиканске партије у конзервативнијим срединама, попут већег дела гласача у земљама које припадају тзв. *bible belt* појасу је, међутим, чак и у изборном поразу остала једнако висока.³

Председнички избори одржани су 4. новембра, а победа Обаме, према оценама стручне јавности, пре свега је била резултат економске кризе, односно кривце претходне власти за исту. Оно што је такође интересантно јесте и то да су и поједини утицајни републиканци након победе Обаме истицали да је разлог за његову победу његова харизматичност, односно нехаризматичност Џона Мекејна. „Добар дан за Америку“ био је ударни наслов у многим америчким медијима дан након победе Барака Обаме, док је као опис расположења у већем делу јавности навођена глад за променама које су од суштинске важности за будућност Америке. Стручна јавност је махом истицала да ће нови председник извесно утицати на већу равноправност и укљученост грађана у политичке процеса, али и да ће брзо успети да помогне опоравку америчке економије, развијајући алтернативне изворе енергије и отварајући нова радна места, што би допринело постизању тог првог циља. Суочавање с бројним економским проблемима и омогућавање веће гаранције једнаких права свим грађанима су стога били истакнути као једни од најважнијих задатака Барака Обаме на месту председника САД.

³ *Bible belt* (Библијски појас) термин је којим се описује државе југоисточног дела САД у којима је религија доминантан део културе, па се посебна пажња посвећује традицији, укључујући и негативне ефекте тог односа, попут хомофобије, ксенофобије и других нетрпеливости према свима који су на било који начин другачији од већине. Ту је, пак, и највиша стопа убистава, полно преносивих болести, смрти новорођенчади, а најмање становника са завршеном средњом школом и са здравственом заштитом.

Људска права, тероризам и антитерористичка агенда

Тема америчког војног ангажмана изван граница САД очигледна је константа у глобалним политичким дискусијама. Посебно је изражена током последњих деценија с обзиром на свеprisутну бојазан од тероризма и различите облике америчког војног присуства широм света или актуелна питања попут опасности од Исламске државе или стања у Сирији.

Разматрајући појединачна питања на којима се појављује расцеп и настаје поларизација у друштву, Дворкин стога најпре узима у разматрање баш ту тему која је данас у апсолутном фокусу јавности и политичких елита у САД. То је заправо питање превенције тероризма, односно америчке антитерористичке политике која је након 9. септембра 2001. резултирала бројним кршењима људских права. Џон Бринкмен (*John A. Brinkman*) описујући атмосферу и реакцију америчких власти након терористичког напада примећује да су се власт, а потом и јавност, олако уживели у улогу жртви, што је родило жељу за осветом, али послужило и као оправдање за акције које су потом уследиле, које су довеле до бројних кршења људских права (2007: 8-20). На тај начин, имплицитно упућује и на (не)одговорност политичких, али и цивилних институција, које често запостављају своју улогу у превенцији последица.

Дворкин уочава да један део јавности и политичког лидерства сматра да су се терористи својим поступцима одрекли права на поштовање њихових права и да се на њих не може односити „Конвенција о заштити људских права“, док други такав став ипак сматрају морално погрешним с обзиром на морално универзалистичку перспективу према којој се свако људско биће, без обзира на околности, мора третирати достојанствено (2006: Поглавље 2).

У том смислу је важно и питање улоге безбедоносних агенција, пре свега СИА, која је формирана након II светског рата. У периоду пре и након Обаиног избора једна од доминантних тема било је и питање укидања тзв. Патриотског акта⁴, који је 26. октобра 2011. потписао Џорџ Буш јуниор, а што је представљало реакцију на терористички напад 11. септембра. Обама и демократе су у току кампање за изборе 2008. гласно заговарале преиспитивање тог акта и могућност његовог укидања. Као аргумент за то навођено је то да се тако нарушавају основне грађанске слободе и Уставом загарантована права (попут права на суђење или права на миран протест) и да се људи хапсе без икаквог основа. То је потврдило и око 200 америчких градова који су већ до краја 2009. гласали против тог акта, а ту одлуку образложили управо тиме да је реч о злоупотреби моћи и нарушавању важећих закона. Заговорници останка на снази су, међутим, истицали да они који немају везе са тероризмом немају никаквог разлога да се плаше и да тај акт само потврђује снагу Устава и штити основна грађанска права. Он, према њиховом мишљењу, помаже ефикаснију

⁴ Патриотски акт је закон који је ступио на снагу након што га је октобра 2001. потписао тадашњи председник Џорџ В. Буш, а изгласан је као реакција на нападе 11. септембра. Он је, између осталог, драстично смањио ограничења за провођење закона приликом прислушкивања телефонске и електронске комуникације, као и приликом претраге медицинских, финансијских и других евиденција, али и она за прикупљање података који се тичу странаца.

истрагу и безбедносне механизме, па је тако свакако и у служби заштите грађана, што потврђује и то да од 11. септембра није било таквих терористичких акција. Након свега, Обама је маја 2011. ипак потписао четворогодишњи продужетак кључних одредби у „Патриотском акту“. То су оправданост прислушкивања у циљу превенције тероризма, оправданост претреса пословних књига и оправданост надзора лица за које се сумња да су повезани с терористичким групама. По истеку тог продужетка, јуна 2015, спорне одредбе Патриотског акта су званично престале да важе, након што им Сенат није изгласао поверење. Шпијунирање је, пак, настављено у другом облику, пошто је изгласана реформа тог Закона, позивајући се на Закон о слободи, чиме је дозвољено, уз одређене процедуралне измене, да се спроводи прикупљање информација које се односе на све стране обавештајне истраге започете пре истека рока.

Истраживања попут оних које су нешто касније реализовали „Ројтерс“ и „Ипсос“, показала су и то да би већина Американаца подржала и војну акцију САД против Ирана ако би постојали конкретни докази да Техеран ради на конструисању нуклеарног оружја, чак и у случају ако би такав напад довео до повећања цене горива. Наиме, ти подаци показивали су да би „56 одсто Американаца подржало војну акцију против Ирана, док се нападу противи 39 одсто испитаника – односно - у случају да напад значи и скок цене горива, тада би напад подржало њих 53 одсто, док се нападу у том случају противи 42 одсто испитаника“ (Reuters & Ipsos Research, 2012)⁵. У медијској „обradi“ налаза констатовано је да су власти опрезне када је у питању могући напад на Иран, али се подсећало и на то да је и Обама понављао да опција војне интервенције није искључена, ако Иран не одустане од нуклеарног програма.

Културолошка питања као узрок поларизације

Важна појединачна питања која егзистирају у друштву и узрок су поларизације, а културолошке су природе, јесу питања улоге жена у друштву, права на абортус, бракова између хомосексуалаца, истраживања матичних ћелија или присуства религије у школама... Она су посебно лансирана у жижу интересовања јавности и политичких агенди након омладинских покрета и протеста с краја шездесетих година XX века. У новије време, Бил Клинтон је у јануару 1993, два дана по инаугурацији на место председника, поставио питање хомосексуалаца у америчкој војсци, док је након познатог случаја „Лоренс против државе Тексас“, Врховни суд донео одлуку да „сви појединачни акти који криминализују истополне односе крше основне одредбе о једнаком третману свих грађана пред Уставом САД“.⁶

⁵ Погледати страницу: <http://www.reuters.com/article/us-usa-iran-poll-idUSBRE82C19Y20120313>

⁶ За наведени случај, погледати странице:

<http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/conlaw/lawrencevtexas.html> и

<http://www.lawnix.com/cases/lawrence-texas.html>

Анализирају разлике у ставовима грађана када је реч о њиховом односу према религији, Дворкин указује на то да је у америчкој политичкој култури и пракси позивање на религију константа која има велики утицај на одређивање бирача - он говори о два модела које је могуће запазити кроз историју америчког друштва, у погледу његовог односа према цркви и религији, а то су тзв. *толерантно-религијски модел* у којем религија има отворену потпору државе с обзиром на то да држава, у таквом схватању друштва, сматра позитивним утицај религиозности на људе и друштво и тзв. *толерантно секуларно друштво* које је неутрално по питању религиозности и у њему религија нема изражену вредност (2006: 57-70). Он запажа да се америчко друштво у новијој историји померило ка другом моделу. На овом месту ваља напоменути и да је однос две доминантне политичке партије у САД могуће различито посматрати кад је реч о њиховом односу према религији, где су позитивно афирмисани ставови међу републиканцима данас углавном усмерени ка оном првом моделу.

У САД су политичка и друштвена поларизација деценијама уназад јасно уочљиви и по питању као што је право на абортус, које извор поларизације налази управо у ставовима цркава и религиознијих грађана. Расправа о тим темама је нарочито интензивирана након омладинских протеста шездесетих година прошлог века и тзв. сексуалне револуције, а то питање је посебно наглашено међу оним изразито хришћанским круговима након познатог случаја “Рое против Вејда” из 1973, када је одлуком Врховног суда признато право женама на абортус⁷.

Фјорина (2004) сумирајући резултате релевантних истраживања, међутим, закључује да подељеност по питању абортуса, које назива „дефинишућом темом данашњег културолошког рата“ која грађане дели на оне који су *pro-life* или *pro-choice*, заправо не постоји, јер су мишљења већине бирача заправо негде у средини, с обзиром на то да већина абортус сматра оправданим, али само у одређеним околностима.

Питања еутаназије и хомосексуалних бракова су још нека од утицајнијих из овог корпуса, која су такође предмет идентичних друштвених поларизација. Узимајући у фокус питање хомосексуалности, које види као „темељно за већину будућих изборних кампања“, Фјорина и по овом питању оцењује да јавност није поларизирана, јер резултати које он наводи показују да „већина грађана на хомосексуалност гледа генерално негативно“, али и да „они не мисле да је исправно ограничити живот појединца и његове изборе, без обзира на то да ли сматрају да је то погрешно“. Он закључује да процес доношења одлука и одређивања при гласању јесте уско повезан с тим колико су људи привржени религији. Закључак изводи из налаза својих истраживања који указују на то да људи истих верских заједница, а различити у погледу те привржености - гласају различито. Његов закључак је зато да су „грађани тесно, али не и дубоко

⁷ За наведени случај, погледати странице: http://www.abort73.com/abortion_facts/us_abortion_law/, <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Roe+v.+Wade> и http://www.pbs.org/wnet/supremecourt/rights/landmark_roe.html

подељени“ и да је поларизација резултат грешака у прикупљању информација, медијског претеривања и поларизоване политичке класе (2006: 187 – 197).

Фјорина очигледно није усамљен у таквим констатацијама, јер и други релевантни експерти закључују да се упркос политичарима и интересима странака, Американци ипак на крају договоре о најважнијим политичким питањима, али да забуну „узрокују политичари који не слушају мишљење јавности“ и оцењују да је резултат тога појава да „Американци не само да се не слажу по најзначајнијих изазова са којима се суочава земља, већ и око тога како одговорити на те изазове“ (Rosenthal, Loomis, Hibbing&Kurtz, 2003: Поглавље 12).

Бруер и Стоункеш (*Brewer & Stonecash*) сматрају донекле оправданим уверење да су Американци подељени дубоко укореним ставовима по питању неких од наведених културолошких питања, али и то да је то ипак само једна страна медаље, јер другу представљају економске разлике које такође узрокују поларизацију која настаје због класних различитости (2007: 123-132). Фјорина указује на то да политичари, медији и интересне групе стратешки прате преференције грађана – било да су засноване на културолошком или класном аспекту, што потом одређује и то да ли јавност добија оно што жели, јер сваки појединачни корпус питања ствара сукобе и производи различите политике и законе. Његова оцена је да су упркос ставовима и покушајима инструментализације који долазе из сфере политичких елита, а које медији обрађују и посредују, грађани САД и даље у суштини умерени у погледу својих ставова, који су углавном усмерени ка центру. Он стога идеју о „културолошком рату“ доживљава као мит, који је последица неразумевања чињеница и погрешног тумачења информација о изборним процесима, а узроке за то тражи у политичарима који ту матрицу користе зарад сопствене пропаганде, док медији у циљу постизања веће популарности подржавају такву, црно-белу слику. Он стога испитује у којој мери политички актери уз помоћ медија утичу на креирање тог мита и идентификује три основне полуге - погрешно тумачење изборних резултата, недостатак свеобухватног испитивања јавног мњења и систематско лажно представљање уз партикуларну медијску интерпретацију информација (2006: 187 – 197).

Културолошке наспрам економских разлика

Несумњиво оправдано након свега наведеног јесте поставити питање утицаја економских фактора на политичке одлуке и власт уопште, али и на одлуке грађана. Ненад Кецмановић (2011) подсећа да је Липсет (*Seymour Martin Lipset*) писао о томе да је „просечан доходак по становнику од 500 долара доња граница применљивости демократије“, док је Сартори (*Giovanni Sartori*) упозоравао да „што је већа повезаност појединих демократија с благостањем и расподелом материјалних средства, утолико су већи и захтеви за економским растом и увећањем профита који се дели“ (12).

Групни механизми удруживања на основу економског статуса доминанти су свуда у свету. У САД је на снази тзв. Презбетеријански кодекс који упу-

ћује на економски критеријум као основу социјалне стратификације. Ерик Фонер у томе види и један од темеља социјалног мира и елемент америчке грађанске религије устоличене митом о земљи у којој је све снове могуће остварити (1994: 65-69). Такав контекст је посебно лако уочити у периоду након успостављања фискалне политике коју је у САД устоличио Роналд Реган кроз *метафору надолазеће плиме*⁸, а чији ефекти су утицали на то да се оправданим сматра увећање богатства већ богатих које ће се онда, према таквим размишљањима, постепено прелити и на остатак друштва. Таква доктрина утицала је на стварање климе у којој се сваки аспект живота, попут квалитета образовање или висине плате, сматра резултатом пређашњих заслуга.

Када је реч о опорезивању, такорећи вечитој теми из економског корпуса и свеprisутној у савременим политичким кампањама у САД, која такође изазива друштвену поларизацију, републиканци се у начелу традиционално залажу за мање порезе како би се на неки начин заштитили они који највише зарађују и плаћају највеће пореза, док демократе наглашавају (то је упорно и Обама понављао у својој првој председничкој кампањи) да је америчко друштво дубоко неправедно јер је јаз између богатих и сиромашних сваким даном све већи. Шефилд (2009) такође упозорава на конкретне податке о дистрибуцији богатства у САД који говоре о томе да само један одсто грађана поседује више од трећине националног богатства. То потврђује и Дворкин који подсећа и на то да 10 одсто популације располаже са 70 одсто тог богатства (2006: 91). У таквој ситуацији, као истиче Дворкин „темељи легитимности политичког друштва, а тако и идеја репрезентативне демократије, постају озбиљно угрожене“, па он стога пореској политици САД замера пре свега то што изневерава „основно либерално начело једнакости јер није једнако посвећено бризи за оне који су сиромашни“⁹ (126).

Основна идеја у САД у погледу економије јесте свакако та да свако има могућност да се нађе у тих један одсто који имају богатство и моћ у својим рукама, док се све супротно томе често доживљава као лични неуспех. То је уједно и генератор идеје о могућности друштвеног напретка (и тзв. америчког сна), али то, међутим, отвара и простор за питање да ли баш сви имају шансе да се нађу у тих један одсто? Показатељи, примера ради, говоре да је међу сиромашнима већи и број саобраћајних несрећа, па је стога очигледно да материјално богатство условљава све аспекте живота - од здравственог система, преко могућност образовања и креирања стабилних друштвених веза, па до безбеднијег живљења. Оно утиче и на самопоуздање појединаца, али и на правосуд-

⁸ Ова метафора је производ либертеријанске доктрине коју су устоличили и спроводили Тачер у В. Британији и Реган у САД. Изникла је из говора Берија Голдвотера 1964, поводом његове номинације за председничког кандидата Републиканске партије. Голдвотер није победио, али је тим говором и читавом кампањом направио заокрет у политици Републиканске партије, враћајући је идејама „Очева оснивача“. Централна мисао усмерена је ка веровању да ће економски фактор довести до равноправности, а отелотворена у речима: „видим дан када ће сви Американци, северни и јужни, бити повезани у један моћни поредак; систем у коме ће надолазећа плима напретка и међузависности потопити једну по једну сваку грешку и свако нераумевање из прошлости“.

⁹ Погледати страницу: http://www.nationmaster.com/graph/eco_gin_ind-economy-gini-index

ни систем, заступљеност идеја у друштвено-политичким круговима и процес доношења одлука, иако и овде постоје ипак и примери парадокса, о којима пише и Томас Френк (*Thomas Frank*) анализирајући пример Канзаса (2004), својевремено центра левичарских масовних покрета, који је последњих деценија постао срце конзервативне опције. Наиме, према Френку, то је резултат тога што се политички дискурс радикално померио од питања друштвене и економске равноправности ка експлозивним културолошким темама, попут права на абортус и хомосексуалних бракова, и тако незадовољство тамошњег становништва преусмерио ка тзв. либералним елитама.

Економски индикатори су чини се и најбоља могућност да се предвиде политичка припадност и ставови грађана. Намеће се стога питање да ли се онда може говорити о томе да су бразде тзв. културолошког рата у САД толико дубоке да би теме из културолошког корпуса потиснуле у други план економске разлике, односно да ли је америчко друштво истински и изворно подељено пре свега на основу културолошких разлика? Шефилд (2009) сматра да културолошка питања ипак остају на нивоу агенде, док се одлуке и даље доносе према доминантно економским интересима. Он стога закључује да нема дубоке сепарације на основу културолошке агенде, иако се та питања и те како постављају, па и политичари једнако препознају њихов значај и инкорпорирају их у своје политичке платформе.

Културолошка питања стога, утисак је, ипак нису потиснула економска и класна као што многи верују, а Бруер и Стоункеш оцењују да је заправо реч о „коегзистенције две врсте фактора“, јер су, примера ради, питања пореза и квалитета здравственог система подједнако важна као и питања абортуса и хомосексуалних бракова (2007: 162).

Власт и демократија у САД

Амерички Конгрес је својевремено усвојио, а председник Обама потом одборио предлог закона по којем ће бити кривично кажњиво протестовати у близини државних званичника без обзира да ли се то чини намерно или случајно. Наиме, тај предлог закона, познатији као „Federal Restricted Buildings and Grounds Improvement Act“ или H.R. 347, Сенат је одобрио једногласно. Овај Закон значи да свако ометање неког догађаја којем присуствује особа коју чува америчка „Тајна служба“ може бити третирано као федерални прекршај, што значи да би свако ко дође на било какав скуп којем присуствује и нека таква личност и евентуално крене да негодује може бити ухапшен и процесуиран. Стручна јавност је мишљења да тај закон значи и конкретан пример кршења Првог амандмана америчког Устава који каже да „Конгрес неће донети закон који ограничава слободу говора, право људи на мирно окупљање или упућивање жалби властима и да је предлог овог закона баш због тога све време био скриван од јавности“ (Prema The U.S. Government Publishing Office, H. R. 347).¹⁰

¹⁰ Погледати страницу:

<https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-112hr347enr/pdf/BILLS-112hr347enr.pdf>

У погледу односа између правосудног система и суштине репрезентативне демократије у САД, Шефилд (2009) поставља питање - колико су права мањинских друштвених група заступљена у судству? Републикаци су својевремено у Конгресу у једном тренутку иницирали и питање амандмана који се односи на заштиту једнака права свих и то да се не сме вршити дискриминација на основу пола (35 било за, а неопходно је 38 гласова), али су се потом повукли, а ту тему су прихватиле демократе и уградиле је у своју платформу. Шефилд акцентује и значај одлуке председника у погледу именовања судија јер њихов мандат траје дуже и оне остају и после промене председника, а исто констатује и Дворкин (2006) који сматра да се морају донети амандмани на Устав којима би се ограничио мандат судија америчког Врховног суда с обзиром на то да њихове пресуде и дужина мандата на тој функцији могу имају огроман утицај на друштвено-политичку климу, а тако и на развој демократије.

Бакић (2010, став 2) подсећа да је Уставни суд све до 1937. био пре свега „инструмент власника крупног капитала, а да је и након тога та чињеница била тек мало ублажена и да се уместо економских слобода радило све чешће о заштити грађанских права и слобода, док социјална права никада нису била на дневном реду суда“. Шефилд (2009) такође истиче ригидност система и чињеницу да се амерички Устав и Повеља слобода скоро 150 година нису појединачно примењивали, на нивоу појединачних држава, већ искључиво на националном.

Наиме, у погледу америчког правног система и утицаја власти генерално, очигледан је раскорак између националног и локалног нивоа. Један од познатијих случајева који показује такав однос унутар америчког правног система је случај „Грисволд против државе Конектикат“ из 1965.¹¹ којим је укинута забрана коришћења контрацептивних средстава у тој држави, али је истовремено и промовисано увођење основног права на приватност. То је, међутим, поново дало снагу најутицајнијим функцијама које има амерички Устав, попут правила да девети амандман даје грађанима и она права која нису изричито наведена у појединачним законима. Стефан Вејн (2004) се зато пита да ли је амерички систем контроле и равнотеже између три гране власти претрпео промене на добро или лоше, с обзиром на то да је Устав постављен као камен темељац? Он се пита и да ли су САД демократски модел државе којем теже да буду или се тај процес негде зауставио и установио срачунату дистанцу на путу ка остварењу тог идеала?

Након сумњивих радњи и оптужби за махинације на председничким изборима 2000. бројне су биле дискусије о природи и будућности избора у САД, а Вејн (2004) ту дебату уоквирује свеобухватном анализом савремених проблема и питања указујући на теоријске претпоставке и стварносна искуства и раскорак између те две равни (Поглавља V-VII). Бакић (2010, став 3) такође се оправдано пита и да ли један амерички конгресмен који просечно представља

¹¹ За наведени случај, погледати страницу:
<http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/conlaw/griswold.html>

око 650.000 грађана „може истински заступати интересе толико великог броја људи, ако се има у виду да само четири одсто предлога закона заиста и постају закони, а да се њих 96 одсто одбије услед изузетно компликованог процеса доношења закона“, и закључује да тад „ни ефикасност недовољно репрезентативног тела није на нарочитом нивоу“ и подсећа на то да „челници одбора, који су увек из тренутно владајуће странке, у сарадњи с стручњацима преправљају предлоге конгресмена пред расправе у Конгресу, па је у том процесу можда и најутицајнија улога лобиста који индиректно утичу на изглед закона“.

Стога и не чуди да истраживања показују тренд опадања поверења у Конгрес и власт уопште. Током шездесетих година 20. века, око 75 одсто јавности имало је пуно поверење у власт, док је већ седамдесетих њих 42 одсто изјављивало да има врло мало поверења, да би почетком XXI века такав одговор дало само 26 одсто испитаних (Rosenthal, Loomis, Hibbing, & Kurtz, 2003: Поглавље 12).

Честа су зато питања о томе који је облик власти данас у САД најефикаснији по питању остваривања претпоставки демократије - да ли је то Конгрес, председник и његов кабинет, административне службе или судска власт? Примедбе грађана на рачун власти углавном су усмерене ка томе да се власт отуђила од грађана и да се на њу тешко може утицати на било ком нивоу власти. Поједине државе у САД дозвољавају механизме директне демократије, попут грађанских иницијатива или референдума, али ни један од таквих механизма није инкорпориран у оквире националног нивоа власти.

Бакић (2010, став 4) стога оцењује да „на локалном нивоу, а у неким случајевима и на нивоу федералних јединица, постоји више простора за изношење иницијатива и непосредну демократију“, али и да „иако су те демократске иницијативе веома важне за свакодневни живот појединаца и њихових породица, висока политика остаје област олигархије која се скрива иза назива представничка демократија“. Он, наиме, сматра да су и амерички Устав и Декларација о независности противречни јер док „Декларација обећава грађанску једнакост, Устав је скројен имајући у виду страх уставотвораца пред егалитарним захтевима демократије“. Бакић подсећа и да данас чак 44 одсто америчких конгресмена спада у милионере, а да се у политичким кампањама троше огромне суме новца и запажа да се и „демократска легитимација, тј. гласови бирача, добијају тако што се од капиталиста добијени новац улаже у кампање (за председничке и изборе за Конгрес 2008. утрошено је шест милијарди долара), медијске наступе (шест корпорација поседује готово сва америчка средства масовног општења) и плаћање стручњака за медијску манипулацију и зато упозорава да се под етикетом демократије често врше бројне манипулације и да се не хаје много на резерве тзв. очеве оснивача према демократији“.

Подсећајући на Абрахама Линколна (*Abraham Lincoln*) једног од америчких Очева оснивача, Кецмановић такође наводи да је он говорио о томе „да је демократија владавина народа, од народа и за народ, а да то практично значи да народ само делимично непосредно учествује, и то на локалном нивоу, а да

део власти делегира на своје изабране представнике, да постоји и део који врши неко други, који то чини у интересу народа и не питајући га шта мисли“. Он, ипак, истиче да је уколико су социјалне разлике сувише дубоке и интереси оштро подељене популације непомирљиво конфронтирани, тешко успоставити и било какав дијалог, а камоли доћи до трајнијег и стабилнијег компромиса - отуда и питање истинске могућности објективне и адекватне рефлексije појединачних интереса у политичком пољу, односно питање постојања искрене жеље код политичких и бизнис елита да се тај циљ реализује (2011: 12).

Хоризонт могућих промена

У САД су у последње две деценије све гласније полемика и подела на оне који сматрају да мора доћи до суштинских промена које би обухватиле проширење политичког поља и промене самог изборног система, и они који иситчу да би ствари морале остати непромењене.

Прегледом историје америчких изборних процеса, може се истаћи неколико момената који се контекстуално уклапају у ову расправу. Ерик Фонер (1994) тако подсећа на пример „New Deal Coalition“, односно избора Ф.Д. Рузвелта (*Franklin Delano Roosevelt*) 1932, о чему пишу и Бруер и Стоункеш (2007) наводећи тај случај, односно догађај када је један од кандидата успео да мобилизује и привуче бираче из различитих група и слојева и практично удари темеље формирању гласачке базе нове Демократске партије. С друге стране, од 1964. и именована Берија Голдводтера (*Barry Morris Goldwater*) за председничког кандидата, републиканци почињу да се доживљавају као конзервативни (Према Sheffield, 2009). Заговорници идеје о проширењу политичког поља сматрају да би евентуални трећи, релевантни актер допринео томе да се прошире могућности рефлексije мишљења и интереса грађана на власт и елите, док присталице одбране садашњег стања, с друге стране, наглашавају да би то само унело забуну у постојећи, већ уходани систем.

Они који су скептични према ефектима промена упозоравају да је интерес према њима мотивисан пре свега актуелним тренутком и као аргумент наводе (утисак је валидну оцену) да није тачно да се грађани оријентишу и опредељују искључиво на основу неког појединачног питања. Присталице постојећег система, уоквиреног принципом „Победник добија све“, наиме, сматрају да он и те како оличава идеју америчке репрезентативне демократије и симболизује дух „Очева оснивача“, чувајући принцип поделе власти и тако спречава концентрацију и манипулацију моћи. Њихова размишљања су, стога, усмерена ка томе да садашњи систем даје пропорцијално адекватна права свим грађанима и државама, што на површини можда изгледа непоштено, али је суштински фер, а да би веће промене водиле дубљој поларизацији и креирању трулих компромиса.

Роберт Дал (*Robert Alan Dahl*) наводи четири елемента који се налазе у есенцији демократског изборног система, а то су „опште активно право гласа, опште пасивно право гласа, слободни и поштени избори и изабрани представ-

ници“ (1989: 221), док Ендрју Хејвуд (*Andrew Heywood*) као кључну полућу контроле власти управо наводи демократске изборе, истичући да се „у стварности пристанак оних којима се влада испољава гласањем на изборима, а тако обезбеђује и одговорност оних који владају“ (2005: 40). Вејн (2004) стога акцентује везе између теоријских претпоставки изборних процеса, њихове повезаности с основним претпоставкама модерног демократског уређења и утицајем кључних актера у изборном процесу. Он се стога фокусира на практична питања у вези с изборним процесима, попут финансирања кампања, улоге медија и самих политичара, анализирајући како се систем развио у актуелну форму, који су проблеми у вези с њом, али и могућности за промене које га могу учинити бољим (Поглавља I-III).

Они који подржавају промене зато (чини се оправдано) сматрају да би се морала дати већа шанса независним кандидатима, а као пример наводе случај независног председничког кандидата Роса Пероа (*Henry Ross Perot*) који је на изборима 1992. освојио чак 19 милиона гласова у првом кругу, а да на крају није имао ниједан проценат. Поред Пероа, мали је број тзв. независних кандидата који су имали већи утицај, као што је то у XIX веку био случај са чувеним Теодором Рузвелтом (*Theodore Roosevelt*), а у новијој америчкој историји вредан помена је још и Хенри Валас (*Henry Agard Wallace*) који је на изборима 1948. био кандидат Напредне партије. Заговорници промена мишљења су да би оне онемогућиле дубљу поларизацију коју подстичу политичке елите. Као аргумент за то истичу и својеврсну „размаженост“ две доминантне партије које се у кампањама, свесне расположења јавности у одређеним државама, чак и не труде посебно да допру до свих бирача. Они тако у кампањама и не посећују средине које традиционално и доминантно припадају њиховом или ривалском табору, не желећи да троше новац без потребе, јер су свесни да немају потребе да се труде превише или да би, пак, њихов напор био узалудан. Средства и енергију стога усмеравају искључиво ка оним срединама у којима је ситуација неизвесна и у којим постоје назнаке да би расположење јавности могло да превагне на њихову страну.

У америчкој друштвеној стварности је стога све више очигледних и конкретних повода за прихватање размишљања оних који траже промене. Дејвид Битам (*David Beetham*) цивилно друштво одређује (1990) као постојање мноштва независних жаришта самоорганизације у друштву, преко којих људи могу да заједнички делају и решавају своје проблеме, а што може служити као мрежа канала јавног мњења и притиска на владу, али и као заштита од покушаја државе да прекорачи своје границе. Алексис де Токвил (*Alexis-Charles-Henri Clérel de Tocqueville*) је још 1835, пишући о Америци, истицао грађанску једнакост и њен утицај на друштво, мишљење и делање појединаца, која условљава и изглед закона и вршење власти уопште и која се, потом, кроз њихове активности рефлектује повратно на грађане, обичаје и саму свакодневицу - он је слободу удруживања и стварања друштвених веза зато доживљавао као гарант слободне заједнице, називајући их „школама демократије“ кроз које се грађани едукују за демократско мишљење и делање (2002: 470-475). У новије време, Роберт Патнам (*Robert Putnam*), међутим, анализирајући (1993) итали-

јански случај, закључује да његови налази имају вредност и за САД, пишући да се за узрок појединих тамошњих друштвено-политички проблема узима пад заинтересованости грађана да партиципирају у друштвено-политичким процесима, што заправо имплицитно представља и тренд који указује на разочараност и апатију јавности по питању могућности утицаја на функционисање тих процеса уопште.

Заговорници промена стога наглашавају да овакав систем не даје свима једнака права и није репрезентативан и као такав не оличава плурализам мишљења унутар друштва, јер је избор сужен на две опције. Они истичу да је он и против саме идеје о политичким партијама као елементима репрезентативне демократије. Фјорина тако сматра да се због поларизоване политичке класе и сама америчка стварност са само два избора чини дубоко подељеном. То свакако производи и све мању заинтересованост грађана за политичке процесе, а он закључује да је услед свесне производње ефеката неразумевања политичких процеса код шире јавности, директна последица опадање вере код грађана у могућност утицаја на исте, а крајњи резултат то да је политичким елитама у руке дата апсолутна моћ.

Закључна разматрања

Анализирајући актуелну слику у САД, Шефилд (2009) скицира и модел, односно оквире у којима се одвијају политички процеси и обликује демократија, а који има следеће контуре¹²:

I а) <i>Грађани</i>	II а) <i>Медији</i>	III <i>Јавне политике</i>
	II б) <i>Интересне групе, Политичке партије</i>	
I б) <i>Јавно мњење</i>	II ц) <i>Избори</i>	

Табела 1: *Шефилдов модел*

Уколико покушамо да сумирамо побројане примере и теоријска разматрања релеватних експерата који су наведени у тексту, сматрам да би било оправдано сагласити се с оценама оних који констатују да културолошке разлике неспорно постоје, али и да доминантан утицај и даље пре свега имају економски фактори. Дакле, делим мишљење оних који говоре да је реч о коегзистенцији две врсте фактора, али и да културолошке разлике унутар америчког друштва међу групама с различитим културолошком позадином постоје, манифестујући се кроз периодичне таласе поларизације (најчешће у изборним годинама), али и да оне не воде нечем што би се могло назвати ратом. Теза о постојању истинског „културолошког рата“ стога је, чини се, производ тога

¹² Шефилд илуструје како се политички процеси формализују у стварности, полазећи од грађана (бирача) и јавности унутар које се креирају предизборни дискурси, а затим кроз улогу медија, интересних група (попут политичких партија) и резултате избора одређују начини на које ће се решаваати одређена питања.

што се при извођењу таквих закључака демократија одређује на основу оног минималистичког, процедуралног схватања које у фокус узима пре свега изборне процедуре, а што онда може резултирати линеарношћу и поједностављеним закључцима.

Уколико стога одбацимо идеју о истинском „културолошком рату“ који, као такав, има доминантан утицај на опредељивање грађана, државну политику и функционисање друштва у целини, а с друге стране констатујемо доминацију економских фактора, у том случају бих се усудио рећи да можемо говорити и о покушају политичких и бизнис елита да конструкцијом једног мита, којем нису случајно придодате особине рата, заправо покушају да забашуре конкретне покушаје манипулације и утицаја на расположење и одлуке јавности, а који су управо економски и политички мотивисани и који ка остварењу тог циља за примарну стратегију имају освајање полуга власти.

С друге стране, у таквом случају, свакако се не може говорити о посебности америчких искустава, јер таквих примера има у готово сваком друштву. Славој Жижек (*Slavoj Zizek*), примера ради, често у својим текстовима и јавним наступима наглашава да примедбе мултикултуралиста њихови критичари углавном тумаче као намеру да се пребаци тежиште с политичке борбе на борбу у сфери културе - он то назива „културализацијом политике“. Наиме, с обзиром да се у стварности након избора мало тога мења по питању појединачних питања које су део културолошких агенди, а које се заговарају у току предизборних кампања, могли бисмо се сложити с Жижеком који пишући и говорећи о мултикултурализму, констатује његов корпоративни карактер, наглашавајући да је углавном реч о покушају да се скрене пажња са суштинских питања, те да је „крупни Капитал (онај с великим К) тај који пропагира различите идентитете, како би се на послетку богате корпорације, које и те како имају утицај на политичке елите, наметнуле као једина спона између раздвојених група“ (2006: 195).

Амерички политички системи и друштво у целини ипак одликује низ специфичности, које су углавном препознате. Моћ и утицај који САД глобално поседују рефлектује се очигледно и у погледу неспорне лидерске улоге у процесу изградње и модернизације других друштава широм света. Та друштва, следећи америчка искуства теже реализацији сличних продуката у сопственом дворишту, с обзиром на то да се САД често идентификују с идеалима демократије и теже томе да као такве буду доживљене и у читавом свету. То је скупа заправо оно што „амерички случај“ чини специфичним и идеалним за анализу с аспекта остваривости демократских претпоставки и идеала кроз облике представничке демократије, генерално гледајући. Стога би се анализе морале усмерити ка покушају теоријско-практичних оцена питања америчког успеха у реализацији таквих циљева, па бисмо тако могли навести и низ конкретних закључака који би уједно могли послужити и као упутстава за реализацију изворно прокламових идеала демократије.

Рос Херисон (*Ross Harrison*) покушавајући да одбрани демократију истиче да се она данас често универзалистички посматра као вредност по себи,

те да је стога нужно испитати да ли је то заиста оправдано, с обзиром на то да су примедбе демократији инициране животом „који је обележен плурализмом“ (2004: 287). Он, наине, оцењује да доказ да је демократија нешто добро лежи у две димензије вредности које су, *a priori* прихваћене и у које се не сумња. С једне стране, то је корисност по људска бића, а с друге право које припада сваком човеку и које представља област потпуно заштићену од утицаја власти. Таква супротстављеност, међутим, за њега је само привид, а обе вредности се, како он сматра, могу посматрати као различите концепције једне фундаменталне вредности – непристрасности (166-180). Истовремено, он и при настојањима да покаже да друштвено-политичка пракса није теоријски у супротности са демократским вредностима и идеалима, упозорава на то да апсолутна власт већине која одлучује у име читавог друштва свакако може угрозити неке друге важне вредности, а с обзиром на то да сви који имају адекватне карактеристике треба да буду третирани једнако, што значи једнак однос према свим грађанима, односно то да се сваком човеку мора омогућити приступ правима, процесима и могућности учешћа у власти (230-235).

Покушајући да понуди одговор на проблеме које је констатовао у једном свом делу, а који представљају и конкретне поводе за дискусију о постојању „културолошког рата“, Дворкин наглашава разлику између тзв. *мајоритаривног*, односно већинског облика демократије који представља изражену вољу највећег броја људи манифестовану на изборима на којима гласају скоро сви грађани и облика демократије који он назива *партнерским*. Већински облик демократије, према његовом суду, не гарантује да ће већина и одлучити поштено, јер њене одлуке могу бити непоштене према мањинама чије интересе већина често игнорише. Ако је тако, закључује он, таква демократија није поштена, али она није због тога мање демократија. У партнерској демократији, међутим, демократија значи да народ влада сам собом као партнер у колективном политичком деловању, па тако одлуке већине бивају демократске само онда кад су задовољени услови који штите интересе сваког грађанина. Дворкин стога истиче да је партнерска демократија једини облик демократије који је заиста могуће бранити с обзиром на културолошки рат супротстављених табора унутар америчког друштва (2006: 130-133). Он решење за реализацију те форме демократског уређења види у привржености двома димензијама: *првој* - према чијем принципу је сваки људски живот од есенцијалне вредности и *другој* - према којој свако има личну одговорност да ту вредност и реализује. Први принцип је идеал једнакости, а други слободе, а они су, према њему „темељ људског достојанства и као такви су свакако прихватљиви свима“ (10).

Актуелни моменат ипак не даје много покрића за оптимизама по питању остваривости замисли које је Дворкин имао на уму пишући о партнерској демократији, али његова размишљања могу имати карактер симболичког упутства за реформу постојећих модела. Пратећи актуелни тренутак у којем прилично лоше стоје потенцијали за реализацију демократских идеала, Дамјановић констатује да се „пред захтевима дубоких реформских захвата не налазе само транзициона већ и зрела демократска друштва, суочена с растућим незадовољствима, која су већ дуго присутна, а која су емпиријски верификована

кроз постепено губљење поверења у власт и јавне институције, повлачење грађана из јавног живота и све учесталије препознавање неодговорних понашања носилаца власти“. Он стога закључује да је у циљу заустављања „ерозије демократских вредности и праксе, неопходно континуирано преиспитивање кључних демократских претпоставки, основних демократски обележја везаних за конституисање и функционисање власти“ (2011: 252).

Многи стога с правом постављају питање осваривости демократских идеала и принципа кроз димензије представничке демократије. Нађа Урбинати (*Nadia Urbinati*) подсећа на то да многи сматрају да је репрезентативна демократија заправо оксиморон, што она ипак не прихвата наглашавајући да представничка демократија није ни оксиморон, нити прагматична алтернатива за нешто што данас очигледно није могуће, а то је директна демократија. Она, наиме, сматра да су негативна размишљања према представничкој демократији дубоко укоренења у савременој демократској мисли јер су као таква утемељена на давнашњој заблуди о суверенитету народа - отуда онда и симпатије ка непосредној демократије као прокламованом идеалу, односно антипатије према облицима представничке демократије која се због таквих давно установљених идеала доживљава као отуђење. Урбинати зато тврди да је демократска самоуправа није директна, већ индиректна самим тим што је реч о „својеврсном дискурзивној творевини, која укључује комуникацију и проблеме који настају у тој комуникацији, с обзиром на то да грађани суде о праведним и неправедним законима“ (2006: 5-28). Она стога критикује и предлоге да се политика препусти некаквој посебној врсти представника, попут организација у оквиру цивилног сектора, на које, како се сматра, политичке елите имају мањи утицај, а који би, у складу с таквим предлозима, могли посредовати између нивоа власти и нивоа грађана, јер сматра да се тако „још више од грађана удаљава могућност утицаја на креирање политике и уређење околности у којима живе“ (2010: 65-92). Бројни су и други аутори који такође сматрају да алтернативна решења постојећем моделу репрезентативне демократије нису ништа боља, јер „доминација извршне власти може водити концентрацији и злоупотреби моћи“ (Rosenthal, Loomis, Hibbing, & Kurtz 2003: Поглавље 12).

Можда би стога у функцији давања иоле конкретног упутства за случај о којем је било речи у тексту, најупутније било навести и Дворкинова (2006) размишљања по питању тога да ли је стога и на који начин могуће утицати на то да концепт истинске репрезентативне демократије буде приближен америчкој стварности. Он, наиме, закључује да би се зарад тога друштвено-политички систем мора радикално изменити, а реформе бити реализоване паралелно с променама унутар самог друштва, што укључује и едукацију грађана и измену улоге и повратак изворним функцијама и других актера, као што су медији.

У сусрет новим изборима и завршетку двомандатног председниковања Обаиног кабинета, описана друштвена атмосфера у САД, утисак је, није значајније измењена, упркос великим очекивањима која су постојала. Напротив, чини се још сложенијом, можда пре свега због једине ствари која данас изгледа другачије у односу на период непосредно пре доласка Обаме на место

председника. То заправо јесте расположење у друштву и разочарање које је управо изазвано изневереним надањима оних који су у његовом избору видели могућност за решење свих друштвених разлика и проблема који притискају тамошње друштво деценијама уназад. То уједно указује и на основаност наведених Дворкинових упутстава и потребу за реформама, чија реализација, пак, и даље изгледа сасвим неизвесно.

Литература:

енглески језик

1. Almond, A. Gabriel, V. S. (1963). *The Civic Culture – Political attitudes and democracy in Five Nations*. Princeton, N.J. : Princeton University Press.
2. Bartels, L. (2012). Our Own Facts. *YouGov*, Retrived from YouGov Omnibus.
3. Brenkman, J. (2007). *The Cultural Contradictions of Democracy: Political Thought Since September 11*, Princeton, N.J. : Princeton University Press.
4. Brewer, D. M., Stonecash, M. J. (2007). *Split: Class and Cultural Divides in American Politics*, Washington, D.C.: CQ Press.
5. Carter, A., Stokes, G. (2002). *Democratic Theory Today* (ed.). Cambridge, UK: Polity Press.
6. Dahl, R. (1989). *Democracy and Its Critics*, New Haven, CT: Yale University Press.
7. Dworkin, R. (2006). *Is Democracy Possible Here? Principles for a New Political Debate*, Princeton, N.J. : Princeton University Press.
8. Fiorina, M. P., Samuel, J. A., Pope, J.C. (2004). *Culture War? The Myth of a Polarized America*. New York, N.Y. : Pearson Longman.
9. Foner, E. (1984). Why is there no Socialism in the United States?. *History Workshop Journal*, 17: 1 (Spring), 57-80.
10. Frank, T. (2004). *What's the Matter with Kansas? How Conservatives Won the Heart of America*, New York, N.Y. : Metropolitan Books.
11. Goodin, R. (2005). *Reflective Democracy*. Oxford, U.K. : Oxford University Press.
12. Horowitz, L. D. (1985). *Ehnic Groups in Conflict*, Berkley: University of California Press.
13. Kymlicka, W. & Opalski, M. (2001). *Can liberal pluralism be exported?: Western political theory and ethnic relations in Eastern Europe*. Oxford, U.K. : Oxford University Press.
14. Michael, L. M. (2008). *Representative Democracy: Legislators and their constituents.*, Lanham, MD : Rowman & Littlefield Publishers.
15. Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton, N.J. : Princeton University Press.
16. Rosenthal, A., Loomis, A. B., Hibbing, R. J. & Kurtz, T. K. (2003). *Republic on Trial: The Case for Representative Democracy*, Washington, D.C. :CQ Press.
17. Sheffield, J. (2009). *Handbook for Politics in America* Class, Norman, OK: University of Oklahoma.
18. Oklahoma, Beleške nastale tokom kursa *Politics in America* na Univeritetu Oklahoma.
19. Urbinati, N. (2006). *Representative Democracy: Principles and Genealogy*. Chicago, IL: Chicago University Press.
20. Urbinati, N. (2010). Unpolitical Democracy. *Political Theory*, 38 (1), 65–92.

21. Wayne, J. S. (2004). *Is This Any Way to Run a Democratic Election?*, Washington, D.C. : Georgetown University Press.
22. Young, I. M. (2002). *Inclusion and Democracy*, Oxford, U.K. : Oxford University Press.

српско-хрватски језик

1. Bakić, J. (2010, 7. septembar). SAD – demokratija ili oligarhija?, *Politika*, Preuzeto s portala dnevnog lista *Politika*, <http://www.politika.rs>.
2. Beljinac, N. (2009). Politika priznanja partikularnih identiteta, *Sintezis*, I (1), 31-48.
3. Бу, Radić Dudić, Velat i Vesić (pr.), 2003. Priručnik *Javno zagovaranje i učešće javnosti u okviru promena društvenog razvoja*, Preuzeto sa portala Građanske inicijative.
4. Damjanović, M. (2011). *Demokratija – epizodna misterija*, Beograd, Srbija: Službeni glasnik.
5. Divjak, S. (2006). *Problem identiteta - kulturno, etničko, nacionalno i individualno*, Beograd, Srbija: Službeni glasnik.
6. Harison, R. (2004). *Demokratija*, Beograd, Srbija: Clio.
7. Hejvud, E. (2005). *Političke ideologije*, Beograd, Srbija: Zavod za udžbenike.
8. Kecmanović, N. (2011). *Demokratija i ljudska prava*, Beograd, Srbija: Filozofski fakultet.
9. Podunavac, M. (2010). Politika priznanja i demokratsko građanstvo. *Politička misao* 2.
10. Tokvil D.A. (2002). *O demokratiji u Americi*, Beograd, Srbija: IK Zorana Stojanovića.
11. Žižek, S. (2006). *Škakljivi subjekt - odustno središte političke ontologije*, Sarajevo, BiH: Šahinpašić.

интернет извори

1. www.reuters.com,
2. www.ipsos-na.com,
3. www.law2.umkc.edu,
4. www.legal-dictionary.thefreedictionary.com,
5. www.abort73.com,
6. www.pbs.org,
7. www.nationmaster.com,
8. www.gpo.gov,
9. www.pollingreport.com,
10. www.americanhistory.about.com,
11. www.nytimes.com,
12. www.washingtonpost.com,
13. www.b92.net

THE FORMS OF DEMOCRACY AND VALIDITY OF THE UNITED STATES CULTURAL WAR THESIS

Summary: With the intention to analyze if the United States can be called representative democracy, the author analyzes several aspects which can help us to look objectively at the situation in the American society in recent decades. Taking into focus the state mainly seen as an example of a developed democratic system, we emphasize the question of feasibility of the basic assumptions of democracy and thus examine the very nature of representative democracy at the same time.

In order to do so, we are interpreting individual issues and how government responds to the pluralism of interests and opinions in society, when it comes to the vital issues for the citizens. This leads us to the analysis of sociocultural context in which we can see numerous differences among the citizens, and also points the importance of the issue of the justification of the "Cultural war" existence thesis. The one that is about dilemma whether is that an American reality or we can conclude that differences about the important sociocultural issues are primarily fueled by the interest-oriented elites, which if necessary encourage that polarization, especially during political campaigns.

Within the analyzed aspects, as the most important we can observe the relationship between the impact of economic and cultural factors, concluding that cultural not suppressed economic, but that it is a co-existence of those two types of factors. The conclusion indicating the necessity of reforms, which must be implemented at the same time with the education of citizens and by changing roles of other important stakeholders.

Key words: representative democracy, american society, political system, cultural war, human rights, elections, political campaigns